

კრებულში. გერმანიის სატელეკომუნიკაციო სექტორის დერეგულირების გამოსცდილებას გვიზიარებს Immenga და სხვ. (2001).

გერმანიაში ქსელური სექტორების რეგულირების შესახებ ინფორმაციას გვაწვდის ფედერალური ქსელური სააგენტო (www.bundesnetzagentur.de).

კონკურენციის პოლიტიკა

5.1	კონკურენციის თეორია	115
5.1.1	სტატიკური კონკურენციის თეორია	115
5.1.2	დინამიკური კონკურენციის თეორია	118
5.1.3	ეკოლოგიური კონკურენციის თეორია	120
5.2	კონკურენციის პოლიტიკის მოდელები	120
5.2.1	სრულყოფილი კონკურენცია	120
5.2.2	ქმედიტუნარიანი კონკურენცია	122
5.2.3	კონკურენციის თავისუფლება	124
5.3	კონკურენციის პოლიტიკის ინსტრუმენტები	124
5.4	მაგალითი: კონკურენციის პოლიტიკის ინსტრუმენტები გერმანიაში	126

სწავლების მიზნები

- საბაზრო გარიგებები საზოგადოებრივი კეთილდღეობის თვალსაზრისით, განსაკუთრებულად ეფექტიანი მხოლოდ მიმწოდებლებსა და მომხმარებლებს შორის კონკურენციის არსებობის შემთხვევაშია შესაძლებელი. ანუ მაშინ, როდესაც არც ერთ მიმწოდებელსა თუ მომხმარებელს არ შეუძლია ხანგრძლივი დროის მანძილზე საბაზრო ფასზე გავლენის მოხდენა.
- სტატიკური კონკურენციის თეორია გვიჩვენებს, რომ სრულყოფილი კონკურენციისგან განსხვავებით, მიწოდების მონოპოლიას მიყვავართ მაღალ საბაზრო ფასამდე, ბაზრის არასაკმარის უზრუნველყოფამდე, მიმწოდებლის მონოპოლიურ მოგებამდე და საზოგადოებრივი კეთილდღეობის შემცირებამდე.
- დინამიკური (მრავალპერიოდიანი) კონკურენციის თეორიაში დროებითი მონოპოლიები ხელს უწყობენ ინოვაციების განვითარებას მაშინ, როდესაც კონკურენციის ევოლუციურ თეორიაში, კონკურენცია გვევლინება, როგორც ერთგვარი აღმოჩენის მეთოდი, ბაზრის ჯერაც გამოუყენებელი მანქანების ძიების გზაზე.
- ქმედითუნარიანი კონკურენციის პოლიტიკის მოდელი ბაზრის შედეგებისა და ქცევების შეფასებისგან გამოყოფს იმ ჩარევებს, რომლებიც ბაზრის სტრუქტურის შესაცვლელად არის საჭირო.
- თავისუფალი კონკურენციის მოდელი კი, პირიქით, გვაფრთხილებს ბაზრის სტრუქტურაში მარეგულირებელი ჩარევების შესახებ და ამის ნაცვლად გამოადის წესრიგის პოლიტიკის ღონისძიებების უპირატესობის დამკველად, რომელთა საშუალებითაც შესაძლებელია ქმედითუნარიანი საფასო სისტემის უზრუნველყოფა.
- კონკურენციის პოლიტიკის განსაკუთრებით მნიშვნელოვან ინსტრუმენტებს წარმოადგენს კარტელის აკრძალვა, საბაზრო ძალაუფლებით არაკეთილსინდისიერად სარგებლობის დასჯა და კომპანიების გაერთიანებების კონტროლი. ისინი მოქმედებენ კონკურენციის პოლიტიკის ზოგადი თამაშის წესების, ასევე ბაზრის გამჭვირვალობისა და ახალი პროდუქტების მეტისმეტად სწრაფი გაყალბებისგან დაცვის ხელშეწყობი ღონისძიებების თანხლებით.
- გერმანიის კონკურენციის პოლიტიკის საფუძველს წარმოადგენს კონკურენციის შეზღუდვის წინააღმდეგ მიმართული კანონი (GWB – Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen), რომელიც ცალსახად გამომდინარეობს ქმედითუნარიანი კონკურენციის მოდელიდან. უცხოური კონკურენტებისათვის შიდა ბაზრების გახსნამ მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი გერმანიაში ინტენსიური კონკურენციის უზრუნველყოფას. 2007 წლიდან მოხდა გერმანიის კონკურენციის შესახებ კანონმდებლობის სტანდარტების ევროპულ სტანდარტებთან მისადაგება.

5.1 კონკურენციის თეორია

ჯერ კიდევ პოლიტიკური ეკონომიის კლასიკოსები, განსაკუთრებით ადამ სმიტი (1776), ხაზს უსვამდნენ კონკურენციაზე დაფუძნებული ეკონომიკის მოწყობის მნიშვნელობას, კეთილდღეობის მზარდი ეფექტიანობის თვალსაზრისით. კონკურენციის თეორიის შემდგომი განვითარებისას, აღნიშნული ჰიპოთეზის მიკროეკონომიკური დასაბუთება განსაკუთრებული პრიორიტეტით სარგებლობდა. არგუმენტაცია თავდაპირველად მოყვანილ იქნა სტატიკური მოდელის ფარგლებში, რომელიც წარმოების ფაქტორების მოცემული ალტერნატივიდან, მომხმარებელთა არსებული პრიორიტეტებიდან და ტექნიკური ცოდნის სტაბილური დონიდან გამომდინარეობს. სტატიკური კონკურენციის თეორია მიზნად ისახავდა ამ ვარაუდების გათვალისწინებით გაანალიზებინა, თუ რა გავლენას ახდენს ბაზრის შედეგებზე, ე.ი. ეკონომიკაში საქონლით უზრუნველყოფის არსებულ დონეზე, სხვადასხვა, უკვე არსებული ბაზრის სტრუქტურები. ამის საწინააღმდეგოდ, დინამიკური კონკურენციის თეორია ითვალისწინებს ბაზრის შედეგების საპასუხო ზემოქმედებას ბაზრის სტრუქტურაზე.

5.1.1 სტატიკური კონკურენციის თეორია

სტატიკური კონკურენციის თეორიის ამოსავალი წერტილი იმ პირობების დახასიათებაა, რომლებიც საკვლევ ბაზრებზე რაოდენობრივი და ხარისხობრივი თვალსაზრისით არიან გაბატონებულნი. ხარისხობრივ მახასიათებლებს, უპირველეს ყოვლისა, განეკუთვნებიან ბაზრის სრულყოფილობის ხარისხი, ბაზრის გამჭვირვალობის მასშტაბი, ბაზარზე შეღწევის შესაძლებლობა და ბაზრის მონაცემების ცვლილებებზე ბაზრის მონაწილეთა რეაქციის სისწრაფე. ბაზრების რაოდენობრივი დახასიათება გამომდინარეობს ბაზარზე გამოსული მიმწოდებლებისა და მომხმარებლების რაოდენობიდან. ამასთან, იგი ყველაზე მარტივი ფორმით, განასხვავებს მიწოდებისა და მოთხოვნის მხარეს არსებულ ერთ, რამდენიმე და ბევრ მონაწილეს და ამდენად, ექვემდებარება ნახაზზე, 5.1. გამოსახულ ტიპოლოგიას. ექსტრემალურ შემთხვევებში ადგილი აქვს ორმხრივ (ბილატერალურ) მონოპოლიას ერთი მომხმარებლითა და ერთი მიმწოდებლით, ასევე პოლიპოლიას, რომლის დროსაც ერთმანეთის წინაშე აღმოჩნდება ბევრი მომხმარებელი და ასევე ბევრი მიმწოდებელი.

სტატიკური კონკურენციის თეორიის ეკონომიკურ-პოლიტიკური ხასიათის დასკვნის გასაკეთებლად განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ბაზრის შედეგების შედარება, რომელიც წარმოიქმნება სრულყოფილად ფუნქციონირებად ბაზარზე პოლიპოლიისა და მიწოდების მონოპოლიის შემთხვევაში. მონოპოლიის შემთხვევაში, კონკურენტების ბაზარზე შეღწევისათვის შექმნილი დაბრკოლების გამო, ერთი მიმწოდებელი ბევრი მომხმარებლის წინაშე აღმოჩნდება. მათი მოთხოვნის ქცევები სრულყოფილ ბაზარზე გამოიხატება მონოპოლისტისათვის ნაცნობ ფუნქციაში: ფასი-გასაღება:

$$p = p(q) \text{ ამასთან, } \frac{\partial p}{\partial q} < 0 \tag{5.1}$$

მოთხოვნა მიმწოდებელი	ერთი	რამდენიმე	ბევრი
ერთი	ორმხრივი მონოპოლია	შეზღუდული მონოპოლია	მონო- პოლია
რამდენიმე	შეზღუდული მონოპოლია	ორმხრივი ოლიგოპოლია	ოლიგო- პოლია
ბევრი	მონოპსონია	ოლიგოპსონია	პოლი- პოლია

ნახაზი 5.1: ბაზრის ფორმების ტიპოლოგია რაოდენობრივი მახასიათებლების მიხედვით

მიმწოდებლებისა და მომხმარებლების რაოდენობაზე არსებული მონაცემების მიხედვით, განასხვავებენ სხვადასხვა მახასიათებლებს. ყველაზე გავრცელებული ფორმებია მონოპოლია, ოლიგოპოლია, პოლიპოლია და მონოპსონია (ან მოთხოვნის მონოპოლია).

გამარტივების მიზნით, ქვემოთ მოცემულია წრფივი კლებადი მრუდი. ფუნქცია ფასი-გასაღება გვიმარტივებს შევსებას, თუ რა p ფასად არის შესაძლებელი ბაზარზე განსაზღვრული q რაოდენობის გასაღება. მიკროეკონომიკური მიწოდების თეორიის თანახმად, მონოპოლისტის მიზანს G მოგების მაქსიმიზაცია წარმოადგენს, რომელიც წარმოიშვება გაყიდვის შედეგად მიღებულ R ამონაგებსა და C საწარმოო ხარჯებს შორის არსებული სხვაობით. როგორც ხარჯები, ასევე ამონაგები, გასაყიდი ფასისა და გასაღებული რაოდენობიდან მიღებული პროდუქტი, დამოკიდებულია მონოპოლისტის მიერ არჩეულ წარმოებულ და გასასაღებელ q რაოდენობაზე. შესაბამისად ითვლება:

$$G = R(q) - C(q) = p(q) \cdot q - C(q) \tag{5.2}$$

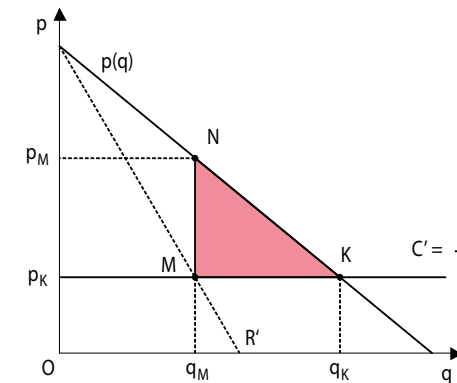
წარმოებული რაოდენობის შემცირება აქ არა მარტო საერთო ხარჯების შემცირებას იწვევს, არამედ იმავედროულად ზრდის მიზნობრივ საცალო ფასს. (5.2.)-ის მაქსიმიზაციიდან გამომდინარეობს, რომ მონოპოლისტი მოგების მაქსიმუმს აღწევს პროდუქციის იმ რაოდენობის შემთხვევაში, როდესაც პროდუქციის შემდგომი გაფართოებისათვის საჭირო დამატებითი, იგივე ზღვრული ხარჯები $C'(q) = \partial C / \partial q$ ზუსტად შეესაბამება გასაღების გაფართოების შედეგად მიღებულ ზღვრულ ამონაგებს $R'(q) = \partial R / \partial p$. აქედან გამომდინარე,

$$G' = 0 \rightarrow R'(q) = C'(q) \tag{5.3}$$

ფიქსირებული ზღვრული ხარჯებისა და წრფივად შემცირებადი ზღვრული ამონაგების ფუნქციის შემთხვევაში, როგორც ამას ნახაზი 5.2. გვიჩვენებს, გრაფიკულად, ზღვრული ხარჯებისა და ზღვრული შემოსავლის მრუდების გადაკვეთის M წერტილთან მიიღება მონოპოლისტის მოგების მაქსიმუმი. მას შეესაბამება N წერტილი, ე.წ. კურნოტის-წერტილი (Cournot Point) ფასი-გასაღება-ფუნქციაზე, რომელიც ადგენს მოგების მაქსიმალურ q_M რაოდენობას და მოგების მაქსიმალურ p_M ფასს. თუ წარმოების ზღვრული ხარჯები საშუალო საწარმოო C/q ხარჯებს ემთხვევა, მონოპოლისტი q_M რაოდენობის გაყიდვის შემთხვევაში, იღებს q^M

$\cdot p_M$ მოცულობის შემოსავალს, რომელიც შეესაბამება $O_{q_M} N_{p_M}$ მართკუთხედს. იმავედროულად წარმოიშობა საერთო საწარმოო ხარჯები $(C/q_M) \cdot q_M = C$, რომელიც გამოხატულია $O_{q_M} M_{p_K}$ მართკუთხედის საშუალებით. შედეგად ვიღებთ $q_M \cdot (p_M - p_K)$ რაოდენობის მონოპოლიურ მოგებას, რომელიც $p_M p_{KMN}$ მართკუთხედით იზომება.

მონოპოლიისგან განსხვავებით, პოლიპოლიის შემთხვევაში, რომელიც სრულყოფილ ბაზარზე ასევე სრულყოფილი კონკურენციის საბაზრო ფორმას წარმოადგენს, ბევრი მიმწოდებელი ხვდება ბევრ მომხმარებელს. ცალკეულ მიმწოდებელს, ამდენად, თავისი გასაღების რაოდენობის რეგულირებით არ შეუძლია საბაზრო ფასზე გავლენის მოხდენა. მისთვის საბაზრო ფასი წარმოადგენს ციფრს, რომელსაც იგი უნდა მოერგოს, შეარჩიოს რა მაქსიმალური მოგებისათვის ოპტიმალური პროდუქციის რაოდენობა. როგორც ეს 3.1-ში იყო ნაჩვენები, სრულყოფილი კონკურენციის პირობებში მწარმოებელი მიმწოდებელი მაქსიმალურ მოგებას აღწევს, როდესაც წარმოების ზღვრული ხარჯები წინასწარ არსებულ საბაზრო ფასს ემთხვევა. თუ ზღვრული ხარჯები წარმოების საშუალო ხარჯებს აღემატება – წარმოიშობა მოგება. ბაზრის სრულყოფილი გამჭვირვალობის, ბაზარზე შეუზღუდავი დამკვეთის და მყისიერი რეაგირების შემთხვევაში, სხვა მიმწოდებლებისათვის, რომლებიც იმავე საწარმოო ტექნიკითა და იმავე ხარჯებით მოქმედებენ, ყალიბდება ბაზარზე შესვლის სტიმული. დამატებითი მიწოდება ხელს უწყობს საბაზრო ფასის დაცემას, მანამ, სანამ ყველა მიმწოდებლისათვის ზღვრული ხარჯები არ დაემთხვევა საშუალო საწარმოო ხარჯებს. აღნიშნულ სიტუაციაში ახალ კონკურენტებს ბაზარზე შემოსვლისთვის მოტივაცია აღარ აქვთ.

ნახაზი 5.2: მონოპოლიისა და პოლიპოლიის შედარება

სრულყოფილი კონკურენციის დროს საბაზრო წონასწორობა მდებარეობს K წერტილში, სადაც C' მიწოდების მრუდი კვეთს $p(q)$ მოთხოვნის მრუდს. სამაგიეროდ M წერტილში, C' ზღვრული ხარჯებისა და R' ზღვრული შემოსავლის მრუდების გადაკვეთის წერტილში, წარმოიქმნება მონოპოლიური გადაწყვეტა. კურნოტ N წერტილის ზემოთ, მოთხოვნის მრუდზე წარმოიქმნება შესაბამისი მონოპოლიური ფასი. $p_M p_K MN$ მართკუთხედი ზომავს მონოპოლიურ მოგებას, NMK სამკუთხედი – მონოპოლიით გამოწვეულ კეთილდღეობის დანაკარგს.

C' ზღვრული ხარჯების მრუდი შესაძლებელია ასევე განვიხილოთ, როგორც მიმწოდებელთა დიდი რაოდენობის შემთხვევაში წარმომობილი ზღვრული ხარჯების რაოდენობა, რომელიც სრულყოფილი კონკურენციის პირობებში, ყოველთვის ემთხვევა C/q საშუალო საწარმოო ხარჯებს. ამ შიპოთების თანახმად, pk ფასის დროს, ზღვრული ხარჯებისა და ფასი-გასაღება-ფუნქციის K გადაკვეთის წერტილში, მიიღება კონკურენტულ ბაზარზე მიწოდებული q_k რაოდენობა. მიწოდების მონოპოლიასთან შედარებით, ბაზარზე სრულყოფილი კონკურენციის დროს, გასაღებელი რაოდენობა მეტია, ხოლო საბაზრო ფასი ნაკლებია. ნახაზზე 5.2. გამოსახული NMK სამკუთხედი ასახავს მომხმარებლის დანაზოგის კლებას და აქედან გამომდინარე, მონოპოლიის გამო საზოგადოებრივი კეთილდღეობის შემცირებას. მონოპოლური მოგების რაოდენობაში, რომელიც შეესაბამება $p_M p_K MN$ მართკუთხედს, მომხმარებლის დანაზოგი მონოპოლისტებზე გადანაწილდება. არსებული რესურსების საზოგადოებისათვის ოპტიმალური გამოყენება, ბაზრის მაქსიმალური უზრუნველყოფა და მონოპოლური მოგების თავიდან აცილება, კონკურენციის თეორიის სტატიკურ საფუძვლებში, სრულყოფილი კონკურენციის ბაზრის ფორმას მონოპოლური ბაზრის ფორმისაგან განასხვავებს.

5.1.2 დინამიკური კონკურენციის თეორია

სრულყოფილი კონკურენციის იდეალური სურათი, ცხადია, ეკონომიკურ რეალობაში არსებული კონკურენციის პროცესების აღსაწერად და შესატყვისად მხოლოდ პირობითად გამოიყენება. ამიტომ, მიკროეკონომიკური წარმოებისა და მოთხოვნის თეორიამ სტატიკური ფასწარმოქმნის მოდელის შიპოთებისა და შედეგების მოდიფიკაციაზე იზრუნა. მაგალითად, გათვალისწინებულ იქნა, წარმოების განუყოფლობა და აქედან გამომდინარე, წარმოების მოცულობაზე დამოკიდებული ხარჯების მიმდინარეობა, პროდუქტების დიფერენცირება, რაც გასაყიდი პროდუქტების არაერთგვაროვნებას იწვევს, ან პოტენციური მიმწოდებლების ბაზარზე შესვლის შეზღუდვები. კონკურენციის ფენომენის ანალიზისათვის სტატიკური მიკროეკონომიკური მოდელის საფუძვლების გამოყენება ბევრისთვის კითხვის ნიშნის ქვეშ დგას. მაგალითად, ჯოზეფ ელიოზ შუმპეტერის (1911; 1942) შრომების მიხედვით შექმნილი დინამიკური კონკურენციის თეორია, ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ კონკურენციის პროცესში ბაზრის პირობები მუდმივ ცვლილებებს განიცდიან. აღნიშნული თეორიის თანახმად, მეწარმეთა პერმანენტული ზრძოლა ბაზრის წილისათვის მუდმივად იწვევს ახალი პროდუქტების და წარმოების მეთოდების შემოტანის აუცილებლობას. მსგავსი დინამიკური კონკურენციის შედეგად, პიონერი მეწარმეები, რომლებიც ხარისხობრივ და ტექნოლოგიურ ინოვაციებს ნერგავენ, დიდ მოგებაზე გადაიან.

ჯოზეფ ელიოზ შუმპეტერი და დინამიკური მეწარმეები

ჯოზეფ ელიოზ შუმპეტერი (1883-1950), დაიბადა ტრიუმში (ჩეხეთი), მონრავიელი ფეიქრის ოჯახში. ვენის უნივერსიტეტში სამართლისა და ეკონომიკის შესწავლის შემდეგ, 1911 წელს იგი მიწვეულ იქნა გრაციის უნივერსიტეტში ეკონომიკის ფაკულტეტის პროფესორად. 1919 წელს მცირე ხნით იგი იყო ავსტრიის ფინანსთა მინისტრი. მოგვიანებით, ძირითადად ხელმძღვანელობ-

და ვენის კერძო ბანკს. 1925 წელს იგი მიიწვიეს ბონის უნივერსიტეტის პროფესორად. 1932 წლიდან შუმპეტერი გადავიდა ჰარვარდში, სადაც სიცოცხლის ბოლომდე ასწავლიდა. იგი განსაკუთრებით უჭერდა მხარს რაოდენობრივი კონიუნქტურის კვლევას და იყო *Econometric Society*-ის ერთ-ერთი დამფუძნებელი. მისი მთავარი შრომებია: ეკონომიკური განვითარების თეორია. მეწარმეთა მოგების კვლევა, კაპიტალი, კრედიტი, სარგებელი და კონიუნქტურის ციკლი (ბერლინი, 1911); *Business Cycles. A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of the Capitalist Process, Vol. I + II* (ნიუ-იორკი, 1939); *Capitalism, Socialism and Democracy* (ლონდონი, 1942), *History of Economic Analysis* (ნიუ-იორკი, 1954).

შუმპეტერი ითვლება მე-20 საუკუნის ერთ-ერთ ყველაზე გავლენიან ეკონომისტად. ამის მიზეზია ის განსაკუთრებული ინტერესი, რომელსაც იგი თავის შრომებში საბაზრო ეკონომიკის სისტემების საშუალო და გრძელვადიანი დინამიკის, ანუ კონიუნქტურისა და განვითარების ანალიზის მიმართ ამჟღავნებდა. აღნიშნული დინამიკის მამოძრავებელ ძალას წარმოადგენს ინოვაციები, რომელთა საშუალებითაც წარმოების პროცესის დინამიკურობა კვლავ იწვევენ ბაზრის უთანაბრობას. აღნიშნული ინოვაციები შესაძლოა, მაგალითად, გამოიხატებოდეს ახალი პროდუქტების განვითარებაში ან წარმოების ახალი მეთოდების დანერგვაში, რაც ხელს უწყობს საბაზრო მიწოდების ან საბაზრო მოთხოვნის შეცვლას. ბაზრის უთანაბრობის შედეგად, ასეთი მეწარმეებისთვის წარმოიქმნება დროებითი მონოპოლური მოგება. ახალ საბაზრო წონასწორობასთან ადაპტაცია შესაძლებელია ინოვაციების გამოჩენითა და ინოვაციის დიფუზიით კონკურსში მონაწილე ყველა პირთან მიმართებაში, მანამ, სანამ საბოლოოდ არააირ მონოპოლურ მოგებას არ ექნება ადგილი. საბაზისო ინოვაციებსა და ნაკლებად მნიშვნელოვან გამოგონებებს შორის დიფერენცირების მაგალითზე, შუმპეტერი ცდილობდა, ეკონომიკის განვითარებაში გრძელი ტალღების გამოჩენა მოკლევადიანი კონიუნქტურული ცვლილებებისგან გაემიჯნა. კონიუნქტურის განვითარებაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს საბანკო კრედიტები, რომლებიც დინამიკურ მეწარმეებს ინოვაციების ინვესტირების საშუალებას აძლევენ. შუმპეტერის გვიანდელ ნაშრომში "დინამიკური საწარმოები" ჩაანაცვლა მსხვილი საწარმოების კვლევითი განყოფილებების მიერ ინოვაციების მიზანმიმართულმა ძიებამ. ვინაიდან, მსხვილ საწარმოებს კვლევისათვის მეტი სახსრები გააჩნიათ, შუმპეტერი სწორედ ამ უწყვეტი ინოვაციური საქმიანობის შედეგად მიიჩნევდა მიმწოდებელთა კონცენტრაციის ტენდენციას და აქედან გამომდინარე, გრძელვადიანი მონოპოლიის წარმოქმნის შესაძლებლობას. თავის დემოკრატიის თეორიაში, შუმპეტერი მსგავსი მსხვილი საწარმოების მნიშვნელოვანი პოლიტიკური ძალაუფლების სამიშრობაზე მიუთითებს.

სტატიკური კონკურენციის თეორიის თვალსაზრისით, აღნიშნული მოგებები მონოპოლიურ მდგომარეობაზე კი არ მიუთითებს, არამედ იგი წარმოადგენს ახალი პროდუქტების და წარმოების მეთოდების შემოღებასთან დაკავშირებული რისკის საფასურს. როგორც კი მოიხსნება ბაზარზე შესვლის შეზღუდვა, დინამიკური კონკურენციის თეორიის თანახმად, მსგავსი დამატებითი მოგებები ფალსიფიკატორების გამოჩენის გამო პერმანენტულ ეროზიას ექვემდებარება.

ვინაიდან კონკურენცია ამ თვალსაზრისით აღქმულია როგორც მუდმივად არსებული შეტევისა და დევნის ფაზების დინამიკური შედეგი, სტატიკური თეორიის გაგებით, წონასწორობის მდგომარეობა ვერ იარსებებს.

5.1.3 ევოლუციური კონკურენციის თეორია

ასე უწოდებდა ფრიდრიხ აუგუსტ ფონ შაიეკი (1968) კონკურენციას, უპირველეს ყოვლისა, როგორც ძიების პროცესსა და აღმოჩენის მეთოდს, რომლის დროსაც, ბაზრის ცალკეულ მონაწილეებს ბაზრის სხვა პარტნიორების პრიორიტეტებისა და რეაქციების შესახებ მხოლოდ არასრული წარმოდგენა აქვთ. ბაზარზე ახალი შანსების ძიებისა და მათი გამოყენებისკენ სწრაფვა, ასევე კონკურენტების მხრიდან შევიწროების რისკები, მეწარმეებს მუდმივად უბიძგებს წარმოების ახალი მეთოდების გამოყენებისა და ახალი პროდუქტების შეთავაზებისაკენ. ადაპტაციის ამ პროცესში ფასების სისტემის მუდმივი ცვლილებები მიუთითებენ ახალი გამოყენებელი საბაზრო შანსების არსებობაზე. კონკურენციის აქტივობებს თან ახლავს მიმწოდებლებისა და მომხმარებლების შესწავლის პროცესი, რაც სამომავლო ქცევებს განაპირობებს. ევოლუციური კონკურენციის ეს თეორიაც რთულად ინტეგრირდება სტატიკური მიკროეკონომიკური კონკურენციის მოდელის სქემაში.

5.2 კონკურენციის პოლიტიკის მოდელები

კონკურენციის პოლიტიკის ღონისძიებების ფორმულირებისა და მათი კატარეზისათვის აუცილებელია დასახული მიზნის სიცხადე. თავისთავად ცნება კონკურენცია არანაირ შესაბამის მიზნის ფორმულირებას არ გვთავაზობს. ამიტომ, თეორიულმა კონკურენციის პოლიტიკამ განავითარა სხვადასხვა მოდელი, რომლებმაც უნდა უზრუნველყონ კონკურენციის პოლიტიკის მიზნების ოპერაციონალიზაცია და მიზნის შესაბამისი ინსტრუმენტების განსაზღვრა. ვინაიდან, აღნიშნული მოდელები კონკურენციის სხვადასხვა თეორიას ეფუძნებიან, მათ შეფასებებში მნიშვნელოვანი განსხვავებები იჩენს თავს.

5.2.1 სრულყოფილი კონკურენცია

სტატიკური ნეოკლასიკური ფასის თეორიიდან უშუალოდ გამომდინარეობს კონკურენციის პოლიტიკის თვალსაზრისით სრულყოფილი კონკურენციის მოდელი. იგი ხასიათდება ბაზრის მონაწილეთა დიდი რაოდენობით, როგორც მიწოდების, ასევე მოთხოვნის მხარეზე, ყველა კონკურენტისათვის ბაზრის მაქსიმალური გამჭვირვალობით და ბაზარზე შესვლის თავისუფლებით. აქედან გამომდინარე, კონკურენციის პოლიტიკის ამოცანაა, შეიმუშავოს შესაბამისი ღონისძიებები ბაზარზე რეალურად არსებული პირობების სრულყოფილი კონკურენციის მდგომარეობასთან მაქსიმალური მიახლოებისთვის, იმ შემთხვევაშიც კი, თუ ამ უკანასკნელის წმინდა სახით არსებობა არც არის შესაძლებელი. სრულყოფილი კონკურენციის მოდელი, ამგვარად, უგულვებელყოფს დინამიკური კონკურენციის თეორიის გამოცდილებას იმის თაობაზე, რომ რაოდენობ-

რივი და ტექნიკური სიახლეების დანერგვისათვის აუცილებელია ინოვაციონების მოკლევადიანი მონოპოლიური მდგომარეობის არსებობა.

ფრიდრიხ აუგუსტ ფონ შაიეკი და ლიბერალიზმი

ფრიდრიხ აუგუსტ ფონ შაიეკი (1899-1992) დაიბადა ვენაში, სწავლობდა სამართალს, ეკონომიკასა და ფსიქოლოგიას ვენის უნივერსიტეტში. ხარისხი დაიცვა სამართლისა და პოლიტიკის მეცნიერებებში. 1927 წლიდან იგი ლუდვიგ ფონ მიზესთან ერთად ხელმძღვანელობდა ავსტრიის კონიუნქტურული კვლევის ინსტიტუტს. 1931 წელს ის მიიწვიეს ლონდონის ეკონომიკის სკოლაში. 1950 წელს იგი გადავიდა ჩიკაგოს უნივერსიტეტში, ხოლო 1962 წელს მიწვეულ იქნა ბრაიზგაუს ფრაიბურგის უნივერსიტეტის პროფესორად. 1969 წლიდან ის ასევე ასწავლიდა ზალცბურგის უნივერსიტეტში, 1974 წელს მან გუნარ მიურდალთან ერთად მიიღო ნობელის პრემია ეკონომიკური მეცნიერებების დარგში. მის მთავარ შრომებს განეკუთვნებიან: *Prices and Production* (ლონდონი, 1935); *The Road to Serfdom*, *გზა მონობისკენ* (ლონდონი, 1944); *The Constitution of Liberty*, თავისუფლების კონსტიტუცია (ლონდონი, 1960), კონკურენცია, როგორც აღმოჩენის მეთოდი (ფრაიბურგი, 1968).

ფონ შაიეკი თანამედროვე ლიბერალიზმის მნიშვნელოვანი წარმომადგენელია. თავისი განვლილი ცხოვრებისეული გზით, მან მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა ლიბერალური ეკონომიკის სამ რეგიონალურ ვარიანტზე: ავსტრიულ სკოლაზე, ჩიკაგოს სკოლასა და ფრაიბურგის სკოლაზე. როგორც 1947 წელს *Mont Pelerin Society*-ის დამაარსებელმა, მან ხელი შეუწყო მსოფლიოს მასშტაბით ლიბერალური ეკონომიკის ქსელის შექმნას. ფონ შაიეკის ნაშრომი გაჯერებულია სოციალიზმისა და გეგმური ეკონომიკის დაპირისპირებით. გეგმური ეკონომიკის სისტემები, ფონ შაიეკის მიხედვით, „ცოდნის მითვისებას“ ექვემდებარებიან. ვინაიდან მათ არ შეუძლიათ სრულყოფილი წარმოდგენა შქონდეთ ყველა მნიშვნელოვან საბაზრო მონაცემებზე, როგორც ამას საბაზრო ფასი მოიცავს, სახელმწიფო დაგეგმვის საფუძვლებს მივყავართ პროდუქტების არასწორი ორგანიზებისა და რესურსების გაფლანგვისკენ, რასაც თავის მხრივ, კვლავ სახელმწიფოს მხრიდან ჩარევები მოჰყვება. საბოლოოდ ისახება სახელმწიფო დესპოტიზმისკენ მიმავალი გზა, რომელიც ახშობს ინდივიდუალურ, თავისუფალი ქმედების უფლებას. სახელმწიფოს მხრიდან გარანტირებული თავისუფალი ქმედების უფლება, პირიქით, უზრუნველყოფს იმ ბაზრების ფუნქციონირებას, რომლებზეც ფასები მრავლისმომცველი საკომუნიკაციო ქსელების სახით მოქმედებენ. ისინი მართავენ ევოლუციურ პროცესს, რომელიც ძიებისა და აღმოჩენის მეთოდში კვლავინდებურად ბაზრის ახალი სტრუქტურების გაჩენას უწყობს ხელს. ისინი, როგორც „სპონტანური წესრიგები“ წარმოადგენენ ადამიანური ქმედებების და არა ადამიანური გეგმების შედეგს. ფონ შაიეკი ბაზრის სტრუქტურაზე გავლენის მოხდენის მიზნით, სახელმწიფო ჩარევებს, ცხადია, არ ემხრობოდა.

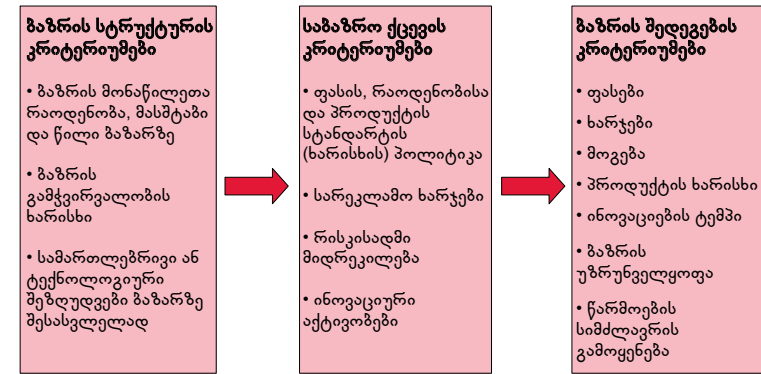
იგი არც იმ ფაქტზე ამახვილებს ყურადღებას, რომ მსხვილ საწარმოებში წარმოების სიდიდესთან დაკავშირებული უპირატესობებით სარგებლობა მხოლოდ მაშინ არის შესაძლებელი, თუ მათ შევადარებთ უფრო მცირე საწარმოებში საწარმოო ფაქტორებით ნაკლებად ეფექტიან სარგებლობას.

5.2.2 ქმედითუნარიანი კონკურენცია

კონკურენციის პოლიტიკის სრულყოფილი კონკურენციის კონცეფციაზე ორიენტირებით გამოწვეულმა უკმაყოფილებამ, რომლის თეორიული მოსაზრებებიც მკვეთრად განსხვავდება ეკონომიკური რეალობისგან, ხელი შეუწყო კონკურენციის პოლიტიკის ახალი მოდელის ჩამოყალიბებას, რომლის ამსახველი ტერმინის – ქმედითუნარიანი კონკურენცია – დამკვიდრებაც ჯონ კლარკის (1940) სახელს უკავშირდება. ქმედითუნარიანი კონკურენციის კონცეფცია გამოდის ფასის ნეოკლასიკური თეორიის შემდგომი განვითარებისა და დინამიკური კონკურენციის თეორიის გამოცდილებიდან. იგი ცდილობს განავითაროს კრიტერიუმები, თუ რამდენად არის შესაძლებელი, რომ იმ ბაზრის პირობებშიც კი, რომლებიც შორს არიან სრულყოფილი კონკურენციის მოდელიდან, კონკურენციის პოლიტიკის თვალსაზრისით, დამაკმაყოფილებლად ჩაითვალოს. ამასთან, ბაზრის რეალური პირობებისა და კონკურენციის შეფასება, ჩვეულებრივ, ხორციელდება შემდეგნაირად: სტრუქტურა-ქცევა-შედეგი-მეთოდი. როგორც ეს ასახულია ნახაზზე 5.3., აღნიშნული მიდგომა გულისხმობს ბაზრის სტრუქტურის პირდაპირ გავლენას საბაზრო ქცევაზე, რაც თავის მხრივ, უშუალოდ ბაზრის შედეგებზე აისახება.

- ბაზრის სტრუქტურის კრიტერიუმები, მოიცავენ ისეთ საბაზრო სიდიდეებს, რომლებზეც ცალკეული მეწარმეები მოკლე დროში გადაწყვეტს გავლენას ვერ მოახდენენ. ამ სიდიდეებს უპირველესად მიეკუთვნება ბაზრის მონაწილეთა რაოდენობა, მასშტაბსა და საბაზრო წილს, ასევე ბაზრის გამჭვირვალობის ხარისხსა და ბაზარზე შესვლის შეზღუდვის პირობებს.
- საბაზრო ქცევის კრიტერიუმები მოიცავენ კონკურენციაში ჩართული მეწარმეების სტრატეგიულ სიდიდეებს, ანუ ფასის, პროდუქტისა და რაოდენობის პოლიტიკის ინსტრუმენტებსა და ინოვაციურ აქტივობებს, სადაც აღნიშნული ინსტრუმენტების არჩევისა და დოზირებისთვის ბაზრის სტრუქტურის გავლენა ძალიან დიდია.
- და ბოლოს, ბაზრის შედეგების, როგორც საბაზრო ქცევის შედეგის გაზომვა ფასის, ხარჯების, მოგების, ინოვაციების ტემპის ან ბაზრის უზრუნველყოფის შესახებ მონაცემების საშუალებით.

ბაზრის სტრუქტურის, საბაზრო ქცევისა და ბაზრის შედეგებისთვის არსებული კრიტერიუმების საშუალებით, ქმედითუნარიანი კონკურენციის კონკურენციულ-პოლიტიკური მოდელის თანახმად, ემპირიულმა ტესტებმა ცალკეულ შემთხვევაში უნდა დაადგინონ, რამდენად შესაბამისად მალაღია ბაზარზე მეწარმის მოგება, რამდენად არასაკმარისად შეიძლება ჩაითვალოს ბაზრის უზრუნველყოფა და რამდენად დაბალია ინოვაციების დანერგვის ტემპი.

ნახაზი 5.3: სტრუქტურა-ქცევა-შედეგი- მეთოდის მახასიათებლები

ყველაზე მარტივი ფორმით საწყისი წერტილი გულისხმობს ბაზრის სტრუქტურის უშუალო გავლენას საბაზრო ქცევაზე, რაც თავის მხრივ, უშუალოდ ბაზრის შედეგებზე აისახება. ბაზრის შედეგების ცვლილებები, შესაბამისად, მხოლოდ ბაზრის სტრუქტურაში ჩარევის გზით მიიღწევა.

თუ აღნიშნული ტესტების საფუძველზე აღმოჩნდება, რომ კონკურენციის მნიშვნელოვანი ფუნქციები არ სრულდება, აუცილებელი გახდება კონკურენციის პოლიტიკის შესაბამისი საბაზრო ჩარევები.

ეჭვგარეშეა, რომ სტრუქტურა-ქცევა-შედეგი მეთოდის წერტილის სუსტ მხარეს შეფასების კრიტერიუმების დიდი რაოდენობა და კონკურენციის პოლიტიკის მეშვეობით სასურველი ბაზრის პირობების ბუნდოვანება წარმოადგენს. კონკურენციის ყველა პროცესის დინამიკის გათვალისწინებით, ალბათ რთული იქნება მისი მხოლოდ ერთადერთი გამაფრთხილებელი რეკომენდაციის ფორმით დადგენა. კონკურენციის პოლიტიკის მოდელის დაზუსტების მცდელობა უკავშირდება ერჰარდ კანტცენბახს (1967) კონცეფციას კონკურენციის ოპტიმალური ინტენსივობის შესახებ. იგი სასურველი ბაზრის შედეგის მისაღწევად, უპირველეს ყოვლისა, განიხილავდა წარმოების ფაქტორების მართვას მათ ყველაზე პროდუქტიულ გამოყენებაში, პროდუქტთან და მეთოდებთან დაკავშირებული ინოვაციების სწრაფ დანერგვას და პროდუქტის მოქნილ ადაპტაციას ბაზრის მონაცემებთან. როგორც კონკურენციის ოპტიმალური ინტენსივობის მისაღწევად საჭირო ადეკვატური ბაზრის სტრუქტურა და აქედან გამომდინარე, როგორც კონკურენციის პოლიტიკის რეფერენტული მიმართების ღონისძიებები, აღნიშნული კონცეფციიდან გამომდინარეობს „ფართო ოლიგოპოლია“ პროდუქტების „ზომიერი“ დიფერენცირებითა და ბაზრის „ზომიერი“ გამჭვირვალობით. თუმცა, აღნიშნული ფორმულირებები ინტერპრეტირების ფართო საშუალებას იძლევა.

ქმედითუნარიანი კონკურენციის მოდელის კრიტიკა ძირითადად მიმართულია ერთი მხრივ, ბაზრის სტრუქტურას, ბაზრის ქცევასა და ბაზრის შედეგებს შორის დამოკიდებულებით, გამოკვეთილად ცალმხრივი მიზეზობრივი კავშირის წინააღმდეგ. საფასო პოლიტიკის ინსტრუმენტების გამოყენება, რომელთა მიზანიც კონკურენტების შევიწროებაა, შესაძლებელია ბაზრის სტრუქტურის ბაზრის ქცევით გაჯერებას გულისხმობდეს. კონკურენტების საფასო პოლიტიკის შეთანხმება, ბაზრის მონაწილე მხარის დიდი მოგების გათვალისწინებით, პირიქით,

ბაზრის შედეგების მხრიდან ბაზრის ქცევაზე უკურნაქციას იწვევს. მეორე მხრივ, შიშობენ, რომ ქმედითუნარიანი კონკურენციის შეფასების კრიტერიუმების ბუნდოვანება გამოიწვევს საბაზრო პროცესებში კონკურენციის პოლიტიკის დიდი ღირებულებით ჩარევას, რაც საერთო ჯამში დინამიკური კონკურენციის საბოლოო პარალიზების მიზეზი გახდება.

5.2.3 კონკურენციის თავისუფლება

ქმედითუნარიანი კონკურენციის შესახებ კონცეფციის საპირისპიროდ, რომლის მთავარი მიზანია კონკურენციის პროცესზე სახელმწიფოს მხრიდან გადამეტებული გავლენის თავიდან აცილება, განვითარდა კონკურენციის თავისუფლების კონკურენციულ-პოლიტიკური მოდელი. ერის შოპმანი (1968) ევოლუციური კონკურენციის თეორიაზე დაყრდნობით, ეკონომიკური მოქმედების თავისუფლებას, ბაზრის ოპტიმალურ უზრუნველყოფას და ძირითადად, ბაზარზე შესვლის შეზღუდვების გაუქმების გზით კონკურენციის დინამიკას, აბსოლუტურად დასაშვებად მიიჩნევს. კონკურენციის პოლიტიკის ამოცანას, კონკურენციული ქცევების ზოგადი წესების შემუშავების გარდა, ყველანაირი ხელშეწყობის ხელშეწყობის ფაქტორის თავიდან აცილება წარმოადგენს. კონკურენციის ბუნებრივი შეზღუდვის შემთხვევაში, რომელიც, მაგალითად, თავს იჩენს მსხვილი სამრეწველო საწარმოების ხარჯების უპირატესობის შედეგად, საჭირო ხდება სახელმწიფო კონტროლის დაწესება, რომლის შედეგადაც კონკურენციის შეზღუდვა თავიდან უნდა იქნას აცილებული.

ბოლო ხანებში ჩიკაგოს ანტიმონოპოლიური საკითხების ანალიზის სკოლის წარმომადგენლები კონკურენციულ-პოლიტიკურ ჩარევებს მაქსიმალურად თავისუფალი კონკურენციის სასარგებლოდ, კიდევ უფრო მეტად ზღუდავენ. მსხვილი საწარმოების ხარჯების უპირატესობა აღარ განიხილება, როგორც ბაზარზე შესვლის პოტენციური შეზღუდვა უფრო მცირე მასშტაბის ფალსიფიკატორებისთვის. იგი მეტწილად გაიგივებულია, არსებული საწარმოო ფაქტორებით სარგებლობისას, მსხვილი საწარმოების პროდუქციის მეტ ეფექტიანობასთან.

ანალოგიურად, სოლიდურ საბაზრო წილსა და მეწარმის მაღალ მოგებას შორის კავშირი აღარ განიხილება საბაზრო ძალაუფლებით სარგებლობის გამოხატულებად, იგი გაიგივებულია კარგად გააზრებულ სამეწარმეო მიღწევასთან. კრიტიკოსები გამოთქვამენ დიდ ეჭვს იმასთან დაკავშირებით, ხომ არ გამოიწვევს მსგავსი მასშტაბური, არაკონტროლირებადი თავისუფალი კონკურენცია გრძელვადიან პერსპექტივაში მეწარმეთა შორის გარიგებების გზით კონკურენციის სრულ აღმოფხვრას და ბაზარზე ახალი კონკურენტების შემოსვლის შეზღუდვას.

5.3 კონკურენციის პოლიტიკის ინსტრუმენტები

კონკურენციის პოლიტიკის ინსტრუმენტები, რომლებიც ხელს უწყობენ კონკურენციის შექმნასა და მის შენარჩუნებას, იყოფიან ორ ჯგუფად. კონკურენციის პოლიტიკის თამაშის წესების შემუშავებით ხდება იმ ჩარჩოების ფორმირება, რომლის მიხედვითაც ეკონომიკაში კონკურენციის პროცესები ხორციელდება. კონკურენციის პოლიტიკის ღონისძიებების ამ პირველ ჯგუფს განეკუთვნება

ბაზრის მონაწილეთა არაკეთილსინდისიერი და უზნეო საქციელის ამკრძალავი საკანონმდებლო ღებულებები. მეორე ჯგუფს ქმნიან კონკურენციის არა თვითნებური შეზღუდვის აღმომფხვრელი ინსტრუმენტები. იგი მოიცავს ბაზრის გამჭვირვალობის გაზრდისა და მცირე და საშუალო მეწარმეებისათვის ხელმეწყობ ღონისძიებებს. მათი მიზანია, დააბალანსონ კონკურენციის ხარვეზები, რომლებიც არ უკავშირდება რომელიმე პირის ან ინსტიტუტის მხრიდან ბაზრის ცალკეული მონაწილის განზრახ დისკრიმინაციას. ამის საპირისპიროდ, ღონისძიებათა მესამე ჯგუფი, კონკურენციის პოლიტიკის ინსტრუმენტები სახელმწიფოს მხრიდან კონკურენციის თავისთავად შექმნილი შეზღუდვების ფორმით, თავდაპირველად ქმნის კონკურენტების ლიკვიდაციის ან მათთვის ხელშეწყობილ პირობებს. დინამიკური კონკურენციული პოლიტიკის პერსპექტივიდან, ახალი პროდუქტებისა და წარმოების მეთოდის სამართლებრივი დაცვა კონკურენტების მიერ პროდუქციის მეტისმეტად სწრაფი კოპირებისგან, წარმოადგენს ახალ სფეროს, რომელიც კონკურენციის შეზღუდვა შესაბამისობაში მოდის კონკურენციის პოლიტიკის უპირველეს მიზანთან.

ეჭვგარეშეა, რომ კონკურენციის პოლიტიკის სტრატეგიის ღერძს წარმოადგენს ინსტრუმენტების სამი ჯგუფი, რომელთა მიზანია კონკურენციის თავისთავად შექმნილი შეზღუდვის ლიკვიდაცია. კარტელური პოლიტიკის ინსტრუმენტები ცდილობენ, ხელი შეუშალონ ორი ან მეტი მეწარმის გარიგებას, რომლის დროსაც, ერთი ან რამდენიმე სამეწარმეო სამოქმედო პარამეტრისათვის კენჭისყრის გზით ხდება კონკურენციის გაუქმება. აღნიშნული ინსტრუმენტები შეეხება, როგორც კარტელის საყოველთაო აკრძალვებს, ასევე ბაზარზე შესვლის შეზღუდვის გაუქმებას, რაც თავის მხრივ, ამარტივებს ახალი კონკურენტების გამოჩენას და, შესაბამისად, ართულებს მონოპოლისტური გარიგებების წარმოებას.

ანტიმონოპოლიური სამსახურის კონტროლის ინსტრუმენტები მიზნად ისახავენ, ხელი შეუშალონ რომელიმე საწარმოს მხრიდან ან კარტელური გარიგებების არსებობის შემთხვევაში, მეწარმეთა მთელი ჯგუფის მხრიდან ბაზარზე გაბატონებული მდგომარეობის არაკეთილსინდისიერად გამოყენებას. ბაზარზე გაბატონებული მდგომარეობის არსებობის ფაქტისთვის კრიტერიუმების დაწესებასთან ერთად, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ფასის დისკრიმინაციის და ცალკეული დამკვეთისათვის მიწოდებასთან დაკავშირებით ზოიკოტის გამოცხადების აკრძალვას.

და ბოლოს, საწარმოების გაერთიანების (მერჯმის) კონტროლის (ანტიმონოპოლიური კონტროლი) ინსტრუმენტებმა ხელი უნდა შეუშალონ იმ გარემოებას, რომ მერჯმის კონტროლის განხორციელების ხელშეკრულებებისა და კაპიტალში წილობრივი მონაწილეობის გზით შექმნილი მსხვილი გაერთიანებებიდან არ წარმოიშვას კონკურენციის თავისთავად შექმნილი შეზღუდვები. საწარმოების გაერთიანებისათვის ხელშეწყობილი უშუალო ღონისძიებების გარდა, შესაძლებელია ბაზარზე გაბატონებული მდგომარეობისა და არაკეთილსინდისიერად სარგებლობის კრიტერიუმების ამოქმედებაც.

5.4 მაგალითი: კონკურენციის პოლიტიკის ინსტრუმენტები გერმანიაში

გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის კონკურენციის პოლიტიკის პრაქტიკაში არსებობს კონკურენციის პოლიტიკის ინსტრუმენტების გამოყენების მაგალითები, რომლებიც ექვსივე ზემოთხსენებული ჯგუფიდან გამომდინარეობენ. ჯერ კიდევ მე-20 საუკუნის დასაწყისში არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის წინააღმდეგ მიღებული კანონი (UWG-Gesetz gegen unlauteren Wettbewerb) ადგენს ბაზრის მონაწილეთა კონკურენტული ქცევის წესებს. თავისი დღევანდელი ფორმით, იგი განსაკუთრებით ეწინააღმდეგება კონკურენციაში ჩართული პირების ამორალურ საქციელს, ბაზრის სხვა მონაწილეთა გაცურებასა და შეცდომაში შეყვანას და რეკლამაში კონკურენტის პროდუქციის ნაკლოვანების ხსენებას. ამ პერიოდისთვის გაუქმებულ კანონს ფასდაკლების შესახებ, უნდა გამოეწვია ბაზრის გამჭვირვალობის გაზრდა, რაც იმაში მდგომარეობდა, რომ დასაშვები ფასდაკლების ოდენობა უნდა ყოფილიყო გასაყიდი ფასის არაუმეტეს 3 პროცენტი და, შესაბამისად, ბოლო მომხმარებლისთვის ფასების შედარებისათვის უკეთესი პირობები შექმნილიყო.

გამჭვირვალე ბაზრის შექმნა მომხმარებელთა უფლებების დაცვისთვის, რომელიც სახელმწიფოს მიერ არის ორგანიზებული და შესაბამისად მხარდაჭერილი, ასევე ცენტრალურ საკითხს წარმოადგენს. არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის წინააღმდეგ მიღებული კანონის დანართის §8-ის მე-3 მუხლის თანახმად (1965), მომხმარებელთა დამცველ საზოგადოებებს მიენიჭათ კონკურენციის წესების სამართლებრივი აღსრულების უფლებამოსილება და 1966 წელს დაარსდა საქონლის ხარისხის უზრუნველყოფის ფონდი (Stiftung Waren-test), რომელმაც უშუალოდ უნდა აღმოეხვინა ინფორმაციის ასიმეტრიულობა. 2001 წლიდან კვების, სოფლის მეურნეობისა და მომხმარებელთა დაცვის სამინისტრო, სამინისტროთაგან პირველია, რომელიც აღნიშნული საკითხის მომგვარების სახელით გამოდის და ამით ხაზს უსვამს მომხმარებელთა დაცვის საკითხში სახელმწიფო ვალდებულების განსაკუთრებით დიდ მნიშვნელობას.

კანონი სასაქონლო ნიშნების შესახებ, ასევე პატენტის კანონი გამიზნულია პროდუქტისა და მეთოდების ინოვაციების ხელშეწყობისთვის, ამდენად ისინი ქმნიან ბაზარზე შესვლის შეზღუდვების წარმოქმნის პირობებს. სასაქონლო ნიშნების გაყალბებისა და ბოროტად გამოყენებისგან დაცვა ხელს უწყობს ხარისხიანი პროდუქტის დიფერენცირებას. წარმოებაში გამოყენებადი გამოგონებებისთვის არაუმეტეს 20 წლით უტილიზაციის მონოპოლიის უფლებამოსილების მინიჭება მეწარმე-პროდუქტის ინოვაციის მისი კონკურენტების მხრიდან დაუყოვნებელი იმიტირებისგან იცავს.

გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის კონკურენციის პოლიტიკის ღერძს წარმოადგენს კანონი კონკურენციის შეზღუდვის წინააღმდეგ (*GWB – Gesetz gegen Wettbewerbsbeschaenkung*), რომელიც 1958 წლის 1 იანვარს, თითქმის ათწლიანი მოსამზადებელი პერიოდის შემდეგ შევიდა ძალაში და მას შემდეგ არაერთხელ გადაისინჯა. სხვადასხვა პროექტი, რომელიც წინ უძღვოდა კანონის მიღებას, გაჯერებული იყო სრულყოფილი კონკურენციის პოლიტიკის მოდელით. თუმცა კანონის ფორმულირებისას გათვალისწინებულ იქნა ამ კონცეფციის მხოლოდ გარკვეული მიდგომები. პრაქტიკულ გამოყენებაში აღნიშნული კანონი ქმდითუნარიანი კონკურენციის მოდელზე აკეთებდა აქცენტს. მან დიდი გავლენა მოახდინა 1973 წელს კონკურენციის შეზღუდვის წინააღმდეგ კანონში შეტანილ მე-2 ცვლილებაში, რომლის საშუალებითაც ბაზარზე მონოპოლიური მდგომარეობის მქონე საწარმოს მხრიდან ძალის გადაჭარბების კონტროლისა და ან-

ტიმონოპოლიური სამსახურის კონტროლის ახალი მიდგომები ჩამოყალიბდა.

2005 წელს მიღებული კანონი კონკურენციის შეზღუდვის წინააღმდეგ – მე-7 ცვლილებით, გერმანიის კონკურენციის შესახებ კანონი შესაბამისობაში მოვიდა ევროპული კანონის ძირითად პრინციპებთან, განსაკუთრებით ევროპული გაერთიანების სადამფუძნებლო ხელშეკრულების §81-83-თან (დღეისათვის კანონი ევროკავშირის ფუნქციონირების შესახებ *101-104 AEUV*). თავის მხრივ, აღნიშნული რეკომენდაციები ორიენტირებული იყო გერმანიის კონკურენციის შესახებ კანონის ძირითად პრინციპებზე და მაინც, საჭირო გახდა მათში მნიშვნელოვანი ცვლილებების შეტანა.

§1-ი ეხება კარტელის პრინციპულ აკრძალვას: აკრძალვაა წარმოებებს შორის შეთანხმებები, საწარმოთა გაერთიანებების გადაწყვეტილებები და ურთიერთშეთანხმებული ქმედებები, რომლებიც მიზნად ისახავენ კონკურენციისათვის ხელის შეშლას, მის შეზღუდვას ან გაყალბებას, ასევე კონკურენციაზე გავლენის მოხდენას. მამასადამე ეს ეხება, არამართო ოფიციალურად გაფორმებულ ხელშეკრულებებს, არამედ არაფორმალურ ვარიანტებსაც. კონკურენციის შეზღუდვის წინააღმდეგ კანონის პირველი ვარიანტის სპეციფიკა მდგომარეობდა კარტელის პოლიტიკის სპეციალური რეგულირების მრავალფეროვნებაში, რომლის მიხედვითაც დასაშვები იყო ერთნაირი სავაჭრო პირობების კარტელი, ფასდაკლების კარტელი, სტრუქტურული კრიზისის კარტელი, რაციონალიზაციის კარტელი და ექსპორტისა და იმპორტის კარტელი. ისინი ევროპული კანონმდებლობის თავისუფალ ბაზარზე ძლიერი ორიენტაციის მსხვერპლნი აღმოჩნდნენ. სპეციალური რეგულირება შემორჩა მხოლოდ სოფლის მეურნეობისა და ჟურნალ-გაზეთების სექტორში ფასის ვარიანტებისა და კავშირებით. ამის საპირისპიროდ, კონკურენციის შეზღუდვის წინააღმდეგ კანონის §2-ის მიხედვით, ზოგადი სპეციალური რეგულირება ეხება ისეთ კარტელებს, „რომლებიც წარმოქმნილ მოგებაში მომხმარებლების შესაბამისი მონაწილეობით პროდუქტის წარმოების გაუმჯობესებას ან განაწილებას, ან ტექნიკურ და ეკონომიკურ წინსვლას უწყობენ ხელს“, მანამ, სანამ იგი კონკურენციის წარმოქმნილ ხარვეზებთან საჭირო მიმართებაში იმყოფება. ეფექტიანი მართვის თვალსაზრისით, კარტელის განაცხადისა და ნებართვის სისტემა იმავდროულად შეცვალა ლეგალური გამოწვევების სისტემამ, რომელიც კონკრეტულ მეწარმეებს მოქნილობისა და ხარჯების დაზოგვის შესაძლებლობით უზრუნველყოფს.

კონკურენციის პოლიტიკის რეგულირებები ბაზარზე გაბატონებული მდგომარეობის მქონე მეწარმეების გავლენის გადაჭარბების კონტროლის მიმართ, ასახულია კონკურენციის შეზღუდვის წინააღმდეგ კანონის §19-ში. აღნიშნული კანონის თანახმად, მნიშვნელოვან ძალაუფლების მქონედ მიიჩნევა კომპანია, რომელიც არცერთ ან არანაირ მნიშვნელოვან კონკურენციას არ ექვემდებარება ან თავის კონკურენტებთან შედარებით, გაცილებით მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს ბაზარზე. მათ შესაფასებლად ბაზრის წილის გარდა, გასათვალისწინებელია ასევე ფინანსური შესაძლებლობები, ნედლეულისა და გასაღების ბაზრებთან წვდომა, სხვა საწარმოებთან მათი კავშირები, ბაზარზე შესვლის შეზღუდვები და ბაზრის რეალური პირობები. ბაზარზე გაბატონებული მდგომარეობა სავარაუდოა, როდესაც ერთი კომპანია ბაზრის წილის სულ მცირე ერთი მესამედის მფლობელია (სავარაუდო მონოპოლია). რამდენიმე კომპანიის შემთხვევაში ბაზარზე მნიშვნელოვანი ძალაუფლების ფლობა სავარაუდოა, როდესაც სამი ან სამზე ნაკლები კომპანია ერთად ბაზრის წილის 50 პროცენტის ან მეტის მფლობელია, შესაბამისად, როდესაც ხუთი ან ხუთზე ნაკლები კომპანია ბაზრის წილის ორ მესამედს ან უფრო მეტს აკონტროლებს. მსგავსი საბაზრო წილების შეფასებისას, კონკურენციის პოლიტიკისათვის არც თუ უმნიშვნელოა ბაზრის რელევანტობის დადგენა, ანუ გარკვევა, რამდენ რეალურად არსებულ

თუ პოტენციურ კონკურენტს ხვდება მიმწოდებელი ან მომხმარებელი. რელევანტური ბაზრის გამოყოფა მომხმარებელთა თვალსაზრისით, შესაძლებელია ან მიწოდებული პროდუქტების ტექნიკური მახასიათებლების ან სუბსტიტუციური ურთიერთობების ხარისხის მიხედვით განხორციელდეს. კონკურენციისათვის ზიანის მომტანი გაბატონებული მდგომარეობით სარგებლობის შემთხვევაში, კარტელის ფედერალურ უწყებას შეუძლია აკრძალოს არაკეთილსინდისიერი ქმედება და ბათილად ცნოს შესაბამისი ხელშეკრულებები. კონკურენციის შეზღუდვის წინააღმდეგ კანონის §19-ის მე-4 მუხლის თანახმად, ბოროტად სარგებლობა თავს განსაკუთრებით მაშინ იჩენს, როდესაც ბაზარზე გაბატონებული მდგომარეობის მქონე კომპანიები სხვა კომპანიების კონკურენტულ შესაძლებლობებს ობიექტური მიზეზების გარეშე ზღუდავენ (შეზღუდვებით ბოროტად სარგებლობა), როდესაც ისინი ბაზარზე ითხოვენ ანაზღაურებას, რომელიც ეფექტიანი კონკურენციის დროს დიდი ალბათობით უბრალოდ არ იარსებებდა, შესაბამისად, რომელიც უფრო არამომგებიანია, ვიდრე მათ მიერ ანალოგიურ ბაზრებზე მსგავსი ტიპის დამკვეთებისგან მოთხოვნილი ანაზღაურება (ექსპლუატაციის ბოროტად გამოყენება), ან როდესაც ბუნებრივი მონოპოლიის დროს, რომელიმე კომპანია კონკურენტებს გონივრულ ფასად არ აძლევს საკუთარ ქსელთან წვდომის საშუალებას.

ბოროტად გამოყენების კონტროლის რეგულაციებს, კონკურენციის შეზღუდვის წინააღმდეგ კანონის §20-ის მე-2 მუხლის თანახმად, ემატება ბაზარზე გაბატონებული მდგომარეობის მქონე კომპანიების მხრიდან ფასის დისკრიმინაციის აკრძალვა, რომელმაც, უპირველეს ყოვლისა, უნდა უზრუნველყოს ფასდათმობების, როგორც მომხმარებელთა ძალაუფლების შედეგის, თავიდან აცილება. დაადგენს რა ანტიმონოპოლიური სამსახური დარღვევის შესახებ, დაზარალებული კონკურენტები ან ბაზრის სხვა მონაწილეები ჩარმოქმნილი არასახარბიელო მდგომარეობის გამო ზარალის ანაზღაურებაზე აცხადებენ პრეტენზიას. გარდა ამისა, §34-ის პირველი მუხლის თანახმად, ანტიმონოპოლიურ სამსახურს შეუძლია კომპანიებიდან ამოიღოს დარღვევის შედეგად მიღებული სარგებელი. შეგნებული დარღვევის შემთხვევაში, ფულადმა ჯარიმამ §81-ის თანახმად, შესაძლებელია წლიური ზრუნვის 10 პროცენტამდე შეადგინოს.

კონკურენციის შეზღუდვის წინააღმდეგ კანონის პირველად ვარიანტში გათვალისწინებული არ იყო კონკურენციის პოლიტიკის მხრიდან კომპანიების შერწყმის კონტროლი, ვინაიდან, შესაბამისად, კომპანიების შერწყმისა და კაპიტალში წილობრივი მონაწილეობის გზით შესაძლებელი იყო კარტელის აკრძალვისთვის გვერდის ავლა, რითაც კომპანიები კიდევ სარგებლობდნენ, კონკურენციის შეზღუდვის წინააღმდეგ კანონის მე-2 ცვლილებით (1973) შემოღებულ იქნა კომპანიების შერწყმის კონტროლის ინსტრუმენტები. ეს უკანასკნელი ასახულია ასევე ევროპული გაერთიანების სადამფუძნებლო ხელშეკრულებაში.

თუ მოსალოდნელია, რომ შერწყმის გამო ბაზარზე მნიშვნელოვანი ძალაუფლების მქონე მდგომარეობა ჩარმოიშვას ან გაძლიერდეს, ფედერალურ ანტიმონოპოლიურ სამსახურს კონკურენციის შეზღუდვის წინააღმდეგ კანონის §36-ის პირველი მუხლის თანახმად, შეუძლია, გააუქმოს აღნიშნული შერწყმა. „თუ მონაწილე კომპანიები დაამტკიცებენ, რომ შერწყმის შედეგად კონკურენციის პირობები გაუმჯობესდება და, რომ ეს გაუმჯობესება მონოპოლიური მდგომარეობის უარყოფით მხარეებს გადასწონის“ (§36, მუხლი 1 *GWB*). მსგავსი სიტუაციას აქვს ადგილი, როდესაც საქმე ეხება ანტიმონოპოლიური სამსახურის უფლებამოსილების შეზღუდვას კომპანიების შერწყმის თავიდან აცილებასთან მიმართებაში. § 42-ის პირველი მუხლის თანახმად, გერმანიის ეკონომიკის სამინისტროს აქვს უფლება, დაუშვას კომპანიების შერწყმა, „თუ ცალკეულ შემ-

თხვევაში მოხდება კონკურენციის შეზღუდვის შეფარდება შერწყმის შედეგად მიღებულ საერთო ეკონომიკურ სარგებელთან ან კომპანიათა შერწყმა გამართლებულია საზოგადოების განსაკუთრებული ინტერესით“.

უკვე ნებადართული კომპანიების ალიანსის ან მსხვილი საწარმოების დანაწევრებას, რომელთა ქმედებებიც კონკურენციას საფრთხეს უქმნის, კონკურენციის შეზღუდვის წინააღმდეგ კანონი, აშშ-ს ანტიმონოპოლიური კანონისგან განსხვავებით, არ ითვალისწინებს. თუმცა, §§ 44-46-ის თანახმად, არსებობს 5 დამოუკიდებელი მეცნიერისგან შემდგარი მონოპოლიური კომისია, რომელიც სისტემატიურად წარადგენს ანგარიშს გერმანიის ფედერაციულ რესპუბლიკაში კომპანიების კონცენტრაციის მდგომარეობის შესახებ და მიუთითებს კანონში ცვლილებების აუცილებლობაზე. ანტიმონოპოლიური კომისია თავის რეკომენდაციებში მუდმივად ამახვილებდა ყურადღებას კონკურენციის პოლიტიკის თვალსაზრისით, მიმწოდებელთა მზარდი კონცენტრაციის პრობლემატიკაზე. იგი ასევე სხვადასხვა ფორმით ცდილობდა იმ გარემოების სტიმულირებას, რომ საჭირო იყო კანონში გაერთიანებული კომპანიების შემდგომი დანაწევრების რეგულაციის შეტანა.

გერმანული ბაზრების უცხოელი კონკურენტებისათვის გახსნის გზით, კონკურენციის შესახებ კანონმა ინტენსიურად უნდა მოახდინოს საერთაშორისო ბაზრებზე არსებულ სიტუაციაზე ორიენტირება. კონკურენციის შესახებ საერთო ევროპული კანონი ევროპის შიდა ბაზარზე გერმანიის ეკონომიკის ფართომასშტაბიანი ინტეგრაციის პროცესში საკმაოდ განვითარებულია. და მაინც, გერმანიისა და ევროპის საგარეო ვაჭრობის სწრაფი ლიბერალიზაციის თვალსაზრისით, ისიც უჭახება შეზღუდვებს. მის ადგილს იკავებს ორმხრივი შეთანხმება და მსოფლიო ვაჭრობის რეგულაციის ინსტიტუტები, განსაკუთრებით კი, მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაცია (*World Trade Organization, WTO*).

ძირითადი სწავლები

- სტატიკური კონკურენციის თეორია
დინამიური კონკურენციის თეორია
ევოლუციური კონკურენციის თეორია
- ქმედითუნარიანი კონკურენცია
სტრუქტურა-ქცევა-შედეგი-შეთოლი
კონკურენციის ოპტიმალური ინტენსივობა
ჩიკაგოს ანტიმონოპოლიური საკითხების ანალიზის სკოლა
- კანონი არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის წინააღმდეგ პატენტის კანონი
კანონი კონკურენციის შეზღუდვის წინააღმდეგ
- კარტელის აკრძალვა
ლეგალური გამონაკლისის სისტემა
ბოროტად გამოყენების კონტროლი
რელევანტური ბაზარი
შერწყმის კონტროლი
ბაზარზე გაბატონებული მდგომარეობა
დანაწევრება (დეკარტელიზაცია)
სამინისტროს ნებართვა
ევროპული გაერთიანების სადამფუძნებლო ხელშეკრულება, ევროკავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულება
- კარტელის ფედერალური უწყება
მონოპოლიური კომისია

დავალებები

1. სტრუქტურა-ქცევა-შედეგი მეთოდის მოდიფიკაცია

ბაზრის სტრუქტურას, ბაზრის ქმედებასა და ბაზრის შედეგებს შორის გამომწვევითი მიზეზობრივი კავშირის შიშობა მუდმივი კრიტიკის საგანია. იმსჯელეთ, სტრუქტურას, ქცევასა და შედეგს შორის რა უკუკავშირი და ურთიერთმიმართება არის შესაძლებელი და რეალისტური. კონკურენციის პოლიტიკისთვის რა შედეგები შეიძლება მოჰყვეს სტრუქტურა-ქცევა-შედეგი მეთოდის მოდიფიკაციას?

2. პატენტის კანონი

იმსჯელეთ პატენტის კანონის უპირატესობებსა და ნაკლოვანებებზე კონკურენციის პოლიტიკის სხვადასხვა მოდელიდან გამომდინარე.

3. სამინისტროს ნებართვა

გერმანიის კონკურენციის შეზღუდვის წინააღმდეგ კანონის თანახმად, კარტელის ფედერალური უწყების მიერ აკრძალულ – კომპანიების შერწყმის ნებართვას, საზოგადოებრივი კეთილდღეობის უპირატესი ინტერესის გათვალისწინებით, იძლევა ეკონომიკის სამინისტრო. სწორედ ამის შედეგია გერმანიაში კომპანიების შერწყმის რამდენიმე განსაკუთრებულად შთამბეჭდავი მაგალითის არსებობა. ხშირად, მსხვილი კომპანიების გაერთიანების შემთხვევაში, (სავარაუდოდ დადებით) ეფექტიან დასაქმებაზე ხდება აქცენტის გაკეთება. როგორ შეაფასებდით აღნიშნულ მეთოდს კონკურენციის პოლიტიკის სხვადასხვა მოდელის ჭრილში და ეკონომიკურსა და პოლიტიკურ რაციონალურობას შორის შესაძლო განსხვავების თვალსაზრისით?

4. ბაზარზე გაბატონებული კომპანიების დაშლა

გერმანიის კონკურენციის შეზღუდვის წინააღმდეგ კანონი აშშ-ს კონკურენციის უფლებებისგან განსხვავებით, არ ითვალისწინებს ბაზარზე მნიშვნელოვანი ძალაუფლების მქონე კომპანიების დაშლას. იმსჯელეთ კონკურენციის აღნიშნული კანონის ინსტრუმენტების უპირატესობებსა და ნაკლოვანებებზე.

გამოყენებული ლიტერატურა

კონკურენციის პოლიტიკის თეორიულ საფუძვლებზე ინფორმაციას გვაწვდიან Herdzina (1999) და Kerber-ი (2007). გერმანიაში, სხვა ევროპულ ქვეყნებში, ევროკავშირსა და აშშ-ში კონკურენციის შესახებ კანონის ტრანსფორმაციის შესახებ ამომწურავი მიმოხილვა უკავშირდება Schmidt-ს (2012). გერმანიის კონკურენციის შეზღუდვის წინააღმდეგ კანონის წარმოშობის ისტორიას ალგვიწერენ Kartte და Holschneider-ი (1981).

კონკურენციის თეორიის, კონკურენციის უფლებისა და კონკურენციის პოლიტიკის შემაჯამებელი ანალიზი ასახულია Cox-ისა და სხვ. (1981) ასევე Neumann-ისა და Weigand-ის (2006) მიერ გამოცემულ სახელმძღვანელოებში.

კონკურენციის პოლიტიკის აქტუალურ საკითხებსა და გერმანიაში კომპანიების კონცენტრაციის მდგომარეობის შესახებ ინფორმაციას სისტემატიურად გვაწვდიან კარტელის ფედერალური უწყება (www.bundeskartellamt.de) და მონოპოლიური კომისია (www.monopolkommission.de).

ნახიდი III

ჩარევა ეკონომიკურ ციკლში: მაკროეკონომიკის გამოყენება	
6	ინფლაციასთან ზრდილა მონეტარული პოლიტიკის საშუალებით..... 133
7	ეკონომიკური ზრდის პოლიტიკა ინვესტიციების წახალისების გზით..... 155
8	კონიუნქტურული სტაბილიზაციის მიღწევა ერთობლივი მოთხოვნისა და ერთობლივი მიწოდების მართვის გზით 169
9	საგადასახდლო ბალანსისა და გაცვლითი კურსის პოლიტიკა..... 197